

Dr. Zober:

Kedaj?

Še pred pol letom sem sedel v naši tesni pisarni. Pred vratmi, na levi, ob stražnici, je viselo obešenih nekaj dolgočasnih črnih tablic z belimi napisi. Pisarna je bila polna vojakov, sedečih vsak ob svoji mizi, z obrazi popolnoma enakih izrazov, kakor da so sami dvojčki. Nad glavami je kakor skupna gloriola plaval modrikasti dim smotk in cigaret. Mnogokrat je dolgobrki narednik razgrajal, seveda le v stotnikovi odsotnosti. Če si napeto sledil njegovim izvajanjem, nisi razumel, kaj pravzaprav želi. Mnogokrat so zazvenčale ostroge, mnogokrat je bilo treba sredi dolgega seštevanja skočiti od zeleno preoblečene hrastove mize, da je stolec odletel z ropotom, ter stati v pozoru in gledati vstopivšemu višjemu častniku v mrki ali brezbrizni ali pa veseljaški obraz. Sicer nam je potekal čas v sivi enakomernosti. Baraka, menaža, pisarna, raport; ravnilo, narednik, brojenje in številjenje; dnevno povelje, menaža, baraka. Odmore je napolnjevala okorna vojaška šala, časopis, včasih smotka. Včasih nas je službeno, ne zasebno, pobunilo kakšno posebno povelje, došlo od nekod daleč, nerazumljivo in nepojmljivo za nas vse, ki smo živeli to neverjetno življenje. Zdelo se nam je vsem, da posnemamo medvede v zimskem spanju in da čakamo na poletje, to je, na ono življenje, koje smo živeli „prej“ in ki se nam je edino zdelo vredno, da je živiš. In da čakaš, da se zopet povrne. Kedaj?

Naenkrat je zašumela nad nami nova doba, da se je sami nismo prav zavedli. Narednik je postal prijaznejši in je mnogo govoril o ženi in otrocih. Jetični poddesetnik Hovorká, ki je pri pregledovanju edini „odletel“, se je tiščal svoje peči, pri kateri se je skoraj opekel, in si ni več, kakor doslej vedno, upal povpraševati nas, kako bi se uspešneje priril do superarbitracije, tam da ga gotovo izpuste domov, kjer bo ozdravel . . . Nekega večera so nas pospravili v vagone ter nas odpeljali preko noči in poljan, preko dolgih tednov, preko vedno enakih magacinov, vežbališč in barak. Vsi naokrog so govorili, čutili, delali, jedli, spali, upali kakor jaz. „Kedaj?“ je naše edino vprašanje. Kakor da smo vsi skupaj neizmerna množica sivega graha in vsak izmed nas da velja za eno grahovo zrno, drugo drugemu popolnoma enako zunaj in znotraj.

Danes korakamo v sklenjeni štiristopni koloni. Ne vem, kje jej je konec, ne začetek, ne koliko nas je, ne kam gremo. Rekli so nam, da pridemo za dan ali dva ali za teden dni v ogenj, da nadomestimo druge. Na oddaljeno neprestano grmenje smo se že navadili. Zadaj nekje za tem hribovjem so, morda deset, morda petdeset kilometrov oddaljeni. Da jih dosežemo, koliko rabimo? Kaj je to, ura, kaj je kilometer? Ni smisla za mere časa in kraja, včasih le za solnce, za zelenje, vedno za pokojnost, za tihi božji mir. Kedaj?

Dolga blatna razvožena se vije cesta preko mlak. Od nikoder, nikamor. Griči, doline, brda z bukovjem in smrečjem ob desni in levi. Včasih vas ali dvorec, hiša, znamenje, bela breza. Včasih pšenica, vsa poležana v deževju. Potem zopet gozd. Pred nami, nizko zavešena z raztrganimi meglami, srednje visoka gora. Njen čudni gorski hrbet je nagosto porastel z bukovjem. Izza te gore prihaja z vetrom oni grom, ono udarjanje, kakor da kujejo Vulkanovi velikani na zveneča nakovala. Kadar pade posebno težko kladivo, se spogledata dva, trije. Nikdo ne razlaga več kalibrov, poznamo jih že zdavnaj po njihovih glasovih. Pesem, pogovor, šala, celo kletev je utihnila že zdavnaj, le neutrudljivi trobentač trga včasih ozračje s svojim tra-ra-rata-tra-ta-draa. Dež šiva v gostih tenkih curkih, kaplje polze s čapkinega ščitka po obrazu, padajo pod zavihane ovratnike na vrat, siva debela uniforma postaja od hipa do hipa težja in se opleta rok in nog. V škornjih žmika. Bodalo, puška, roke, telečnjak, vse je mokro, moker je tobak v vreči, razmočen je kruh, razmočene so misli. Sklonjenih glav korakamo stop stop stop, v mlako, po kolotečinah, po kamenju; koder stopi noga tvojega prednika, stopiš tudi ti. Ta noga je edini motor tvoje volje. Célo tvoje obzorje se omejuje na ta izrezek. Dve z blatom obdani peti, blaten in moker konec plašča, puškino kopito. Peti se menjata, levo, desno, levo, desno, ena, dve. Mehanično strmiš vanji in v puškino kopito, mehanično stopaš tudi ti ena, dve, ena, dve. Puškino kopito je rjavo, okroglo, po njegovem svetlem okovu polze kaplje, enake onim, ki polze s čapkinega ščitka na tvoj obraz, in onim, ki padajo v tenkih curkih neprestano, neprestano, levo in desno, ena, dve, ena, dve. Vsi zvoki enoličnosti, enakomernosti, sive mokrote in žolte ilovice, šum korakajočega moštva, klokot po mlakah, na levo in desno, ena, dve, vmes pa oddaljeni grom houfnic in topov z onstran gore, z onstran sveta, vse to se ti zliva v eno samo sivo simfonijo: Kedaj, kedaj?

Je-li istina vse to? Ali ne spiš morda doma na divanu in ne sanjaš tega kopita, tega para pred tvojimi očmi menjajočih se škornjev, tega enakomernega topotanja kolone po blatu, v tenko curljajočem dežju?

Stopamo mimo kmečkega doma; stopnice, zaprta okna, kakor da ni nikogar doma. Na dvorišču stoji starka in gleda v nas, kakor da sanja tudi ona. Mokri lasje jej silijo v čelo. Poleg nje drži vojak konja. Častnika, ki je razjahal, ne vidiš. — Ni nikjer otrok, nikjer kokoši ali vsaj vran? Nikjer! In vendar, pozdravljen, dom ob cesti, dom mirnih ljudi! Pozdravljen, pozdrav iz prejšnjih dni! Kje je, beli dom, tvoj gospodar? Morda je med nami, pred ali za menoj, v tej molčeči koloni moštva, korakajočega v drobnem dežju po tej dolini — ali je to dolina? — od nikoder, nikamor, z vedno enakim korakom. Morda pa leži na zemlji ali pod njo, in isti dež, ki moči nas, namaka z nepretrganimi drobnimi curki odprte grobove, pokrite mogile, onstran te gore, blizu ali daleč, kjerkoli. Morda mu curlja za vrat, kakor meni — čudna misel. Oni tam je mrtev, obdan od mokre goste ilovice, morda pokrit z apnom, in tudi njemu curlja dež za vrat skozi vso to ilovico, on pa leži in se ne more braniti. A mi korakamo v istem dežju mimo njegovega doma, strmimo brezizrazno v zaprta okna, na zapuščeno dvorišče in stopamo. Od nikoder, nikamor! Ena, dve, ena dve. Tra-ra-ta-ra-tram-ta-draa . . .

Pozdravljen! Nov cutaway, slamnik nekoliko v teme, svilen ovratnico, o, kako lepa risba! Značka „Rdeči pečat“? Ali „High life“? In rokavice! Letos nosimo svetlozulte s tremi gosenicami na vrhu. Kaj praviš, včeraj pri Hlávi, ona zlatolaska? O škandalu z zamorci na Riegráku si gotovo čital danes? Letos bo sokolski zlet. Kako se neki postavijo naši? Tekma za prvenstvo bo huda. — Glej jo, kako se nastavlja, — toda členke ima fine in . . . no, hodiva, takšnih najdeš doli na Prikopih več. Ti in tvoja navdušenost za „linijo“! Čakaj, v Ljubljani te bo tvoja zaročenka prijela za uhlje. A propos, — Ljubljana se bo tudi kmalu „napravila“, okus se je odločno izboljšal, četudi . . . — pojdeva danes v Dívadlo? Ali raje kam drugam?

Pa zgodaj domov. Jutri treba opraviti marsikaj. Vso knjižnico si moram pregledati. Rabim materijala za nov študij. Naša socialna vprašanja . . . Izselsjevanje . . . Med klienti v pisarni tolikrat zadeneš ob nje. Sicer pa zanimivi tipi! Civilno pravo in pravno čutenje našega kmečkega človeka! — Občinske volitve . . .

Kdo je ta elegantni gospod, ki mu vidiš oddaleč, da je porabil mnogo skrbnosti na svojo zunanost od prečke v laseh, od

razumnega obraza do novih čevljev, rokavic in palice s srebrno kljuko? Kako umerjene so kretnje njegove trenirane, ozke roke, kako primerno spremljajo te kretnje njegovo duhovito besedovanje, kako podčrtavajo vse, kar povdarja!

In o čem razpravljata, razpravljava? O gospodarskih problemih, o psihologiji mase, o umetnosti, o znanosti? Sedaj, na blatni cesti, v curljajočem dežju, pešec v koloni, sedaj si se srečal s tem skrbno počesanim, izbrano obutim in orokavičenim gospodom, da govori o tisoč in eni lepoti tvojega preteklega življenja, ki je bilo, predno so te vtaknili v sive gamaše, sivi plašč, ti dali puško in bodalo in te poslali na pot v smeri proti gromu. Zakaj ni ta elegantni gospod poškopljjen z blatom, zakaj nima ovratnika privihnjenega, zakaj ne leži pod apnom in ilovico, da bi tudi njemu, negibnemu, kapljala voda za vrat?

Je to Dolef? Fuimus Troës?

Ne, to ni Dolef. To je slovenski inteligent, ki se je zanimal za znanstveno pojmovanje svojega naroda, vseh njegovih prilik in neprilik, ki je čital in izdajal revije in gorel za vse, „kar srce si lepega obeta“, in ki je iskal utehe v kulturi, v kultiviranju.

Alter Ego nas vseh je to, s katerim sva se srečala na tej blatni poti, samo da on, genijalni aforist in izgubljeni študent ni več „raztrgan ves in razcapan“, marveč skrbno oblečen, ne več zapit, nego marljiv delavec v uradu in doma, modern človek, ki najde med delom odmore slastnega užitka, — Alter Ego nas vseh me je srečal sredi te ceste, ki nas ne vodi nikamor, od nikoder, me nagovoril in mi iznova vzbudil vprašanje: Kedaj? Kedaj? Kedaj?

Blatna se vijuga ilovnata cesta pred nami. Drobn curlja dež, drobne kaplje rose s ščitka na lice, pod mokro čapko se klanja glava in tope oči se upirajo v premikanje prednikovih pet, v njegovo puškino kopito. Za vrat curlja, izpod noge brizgne, troblja zapoje zategli signal tra-ti-ta-taa! in kolona krene na desno, da se umakne v bobnečem diru bližajoči se vrsti vozov, vozečih nam hrano na mesto, kjer bomo taborili sredi razmočenih travnikov.

Séde li tudi oni z nami s skodelo vojaške kouserve, oni, mimo čegar doma smo stopali, oni, ki leži pod apnom in ilovico in si ne more zavihati ovratnika pred deževnimi curki?

Se li vrne k svojemu domu?

In Alter Ego?

Kedaj, kedaj, kedaj?

